

UDC 72

SCOPUS CODE 2216

<https://doi.org/10.36073/1512-0996-2020-2-151-158>

თბილისის წმ. მიხეილ ტვერელის სახელობის ტაძარი

დიანა გრატიაშვილი არქიტექტურული გეგმარებისა და ურბანისტიკის დეპარტამენტი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, საქართველო, 0160, თბილისი, მ. კოსტავას 68^ა
E-mail: diana.masw@gmail.com

ნათია ასათიანი არქიტექტურის საფუძვლებისა და თეორიის დეპარტამენტი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, საქართველო, 0160, თბილისი, მ. კოსტავას 68^ა
E-mail: natia57natia@gmail.com

რეცენზენტები:

მ. ძიძიგური, სტუ-ის არქიტექტურის, ურბანისტიკისა და დიზაინის ფაკულტეტის პროფესორი
E-mail: maia.dzidziguri@yahoo.com

მ. თევზაძე, რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო დრამატული პროფესიული თეატრის ლიტერატურული რედაქტორი, ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორი
E-mail: m_tevzadze@mail.ru

ანოტაცია. წმ. მიხეილ ტვერელის სახელობის ტაძარი რუსული სატაძრო ხუროთმოძღვრების ნიმუშია ქართულ სივრცეში. ტაძარი 1911–1913 წლებში აიგო. შემთხვევითი არ იყო, რომ რუსი ქტიტორების მიერ დაფინანსებული მშენებლობა სწორედ ამ ადგილას განხორციელდა. მთაწმინდის ფერდობზე აღმართული ტაძარი კიდევ ერთი „რუსული“ აქცენტი უნდა ყოფილიყო მამადავითის ეკლესიის (1859–1871 წლები) საპირწონედ.

როგორც თბილისის ენციკლოპედიურ ცნობარშია მითითებული, ამ ადგილს 1903–1904 წლების თბილისის გეგმაზე „ფერხულის გორა“ ეწოდება.

ტაძრის ადგილას კი ჯვარია დასმული. მეფისნაცვალ ვორონცოვ-დაშკოვის მეუღლის გრაფინია ელისაბედ ანდრეის ასულის პირადი სახსრებით და მესანგრე სამხედროების ძალებით დასრულდა ეკლესიამდე მისასვლელი გზის მშენებლობა, რომელსაც შემდგომ მეფისნაცვლის მეუღლის პატივსაცემად „ელისაბედის პროსპექტი“ უწოდეს. ტაძარში კედლების ფრესკული მოხატულობა ქართველი წმინდანების გამოსახულებით შესრულდა ტაძრის ამჟამინდელი წინამძღვრის მიერ.

საკვანძო სიტყვები: გუმბათი; კოკოშნიკი; ვორონცოვ-დაშკოვები; მიხეილ ტვერელი; რუსული ხუროთმოძღვრება.

შესავალი

წმ. მიხეილ ტვერელის ტაძარი აიგო იმ პერიოდში, როდესაც საქართველო რუსეთის იმპერიის ნაწილი იყო. ნიკოლოზ II -ის მეფობის ჟამს, თავად მეფე და მისი გარემოცვა არ ავლენდა მკაფიო სიმპატიას რომელიმე არქიტექტურული მიმდინარეობის მიმართ, ამიტომ ერთდროულად იგება ნეობიზანტიურიც და ნეოკლასიციკლური ნაგებობებიც.

რაც შეეხება იმპერიის ბოლო მონაკვეთს, ბოლო 20 წელიწადს, ხუროთმოძღვრებაში აღინიშნა მოდერნისა (არტნუვოს) და ნეოკლასიციზმის მზარდი აღმავლობა. ეს მიმართულებები ვითარდებოდა და დომინირებდა სამოქალაქო და კერძო არქიტექტურაში. გავლენის ეს ტალღა შეინიშნებოდა თბილისის სამოქალაქო არქიტექტურაშიც, მაგალითად, გოლოვინსკის ან სოლოლაკის, ან ნოი ტიფლისის (დღევანდელი მარჯანიშვილისა და აღმაშენებლის გამზირი), ან ალექსანდერდორფის (წერეთლის გამზირის მიდამოები) განაშენიანებაში, რომ აღარაფერი ვთქვათ, თბილისის გარდა, საქართველოს სხვა რეგიონებზე. ამდენად, გაჩნდა არტნუვოს სტილის უამრავი ახალი ნაგებობა, აგებული გერმანელი თუ პოლონელი არქიტექტორების თაოსნობითა და მონაწილეობით. სატაძრო, საეკლესიო ნაგებობებში ამ ახალმა მიმდინარეობამ ფეხი ვერ მოიკიდა ევროპული, კათოლიკური სატაძრო არქიტექტურისაგან განსხვავებით, სადაც თამამად შეიჭრა არტნუვო.

ძირითადი ნაწილი

თბილისის წმ. მიხეილ ტვერელის სახელობის ტაძარი, მაჩვენებლების მიხედვით, საშუალო ზომის ტაძარია და „ხომალდის ფორმის“ ნაგებობათა

რიცხვს მიეკუთვნება, რომელიც გრძივად ერთ ხაზზე განლაგებულ სატრაპეზოს, გუმბათქვეშა სივრცესა და საკურთხეველს მოიცავს. ასეთი ტიპის ტაძრებს რუსები, „корабль“ უწოდებენ.

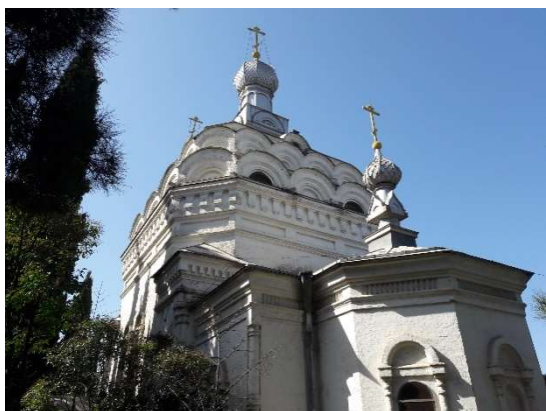
ტაძარი აშენდა კავკასიის მთავარმართებლის, გრაფ ვორონცოვ - დაშკოვის მმართველობის პერიოდში. ამ ტაძრის აღმშენებლობის ისტორია შემდეგია:

სულიერი განმანათლებლების წრის წევრებმა 1896 წლის 8 დეკემბერს გახსნეს თეოდოსი ჩერნიგოველის სახელზე ნაკურთხი სამლოცველო სახლი, რომელიც შემდგომ, 1897 წელს, გადაკეთდა სამოსახლო ეკლესიად ეპარქიალურ-მისიონერული სამმოს მიერ, ხოლო იკურთხა 1900 წელს. მისიონერთა სამმოს საბჭომ გადაწყვიტა ამავე მიდამოებში აეშენებინა უფრო გამძლე, დამოუკიდებელი ტაძარი. ამისათვის დაიწყეს შესაფერისი მიწის ნაკვეთის ძიება. თავადის ქალი ე.დ. ხიმშიევა და მისი ვაჟი გენერალ-ლეიტენანტი გ.ს. ხიმშიევი დათანხმდნენ, რომ სამმოსთვის შეეწირათ 339 კვ საჟენი მიწის ნაკვეთი. 1906 წლის 19 აპრილს ამ ადგილას საფუძველი ჩაეყარა თეოდოსი ჩერნიგოველის ახალი ქვის ეკლესიის მშენებლობას. 1908 წლამდე ფუნდამენტის მოწყობას, სამაგრი კედლის აღმართვას და მოედნის მოწორებას დასჭირდა 7002 რუბლი და 17 კაპიკი სამმოს თანხიდან, რაც ხელთარსებული მთელი კაპიტალი იყო. ამის გამო, ტაძრის მშენებლობა 1910 წლამდე შეფერხდა.

ქტიტორები

მთავარმართებლის მეუღლემ, სტას დამამ, გრაფინია ელიზავეტა ანდრეევნა ვორონცოვ-დაშკოვამ, რომელიც კარგად იცნობდა მისიონერთა სამმოს სიძნელეს და შეფერხებას, ტაძრის მშენებლობასთან

დაკავშირებით, სურვილი გამოთქვა საკუთარი სახსრებიდან გამოეყო თანხა ტაძრის შავი სამუშაოს დასრულებისთვის. მოითხოვა მიახლოებითი ანგარიში შავი სამუშაოებისთვის და ეტაპობრივად შესწირა ტაძარს 20 000 რუბლი. ამ დღიდან გაგრძელდა ტაძრის სამშენებლო სამუშაოები, ტაძრამდე მიიყვანეს გზა ბორბლიანი საშუალებებისთვის.

გაზეთ „კავკაზსკიი ვესნიკ-ის“ 25 თებერვლის (კურთხევის მეორე დღეს) ნომერი აშუქებს ტაძრის კურთხევას. „ტაძარი მეტად ლამაზი არქიტექტურისაა, შეუძლია დაიტოს 200 მლოცველი, ხატები ჯერ მცირე რაოდენობითაა. იკონოსტასთან არის ორი ხატი: ერთი წმ.მიხეილ ტვერელის და მისი მეუღლის, ნეტარი ანა კაშინსკაიასი, ხოლო მეორე – ღირსი მამა ილარიონის და მართალ ელიზავეტასი,

რადგან ამ წმინდანების სახელს ატარებენ ტაძრის აღმშენებელნი ვორონცოვ-დაშკოვები. ტაძრის შემოგარენში მრავლადაა თავისუფალი სივრცე,“ – აღნიშნავს იმ დროისთვის გაზეთი.

თუმცა დღესდღეობით ვითარება საგანგაშოა, ახალი მრავალსართულიანი ნაგებობისთვის სამირკველი ტაძართან იმდენად ახლოს ითხრება, რომ ტაძარს საფრთხეს უქმნის. ეს ნაგებობა დასრულების შემდეგ, სავარაუდოდ, თავისი სიმაღლით გადაფარავს ტაძრის ხილვადობას ქალაქის სხვადასხვა მონაკვეთიდან.

ტაძრის არქიტექტურული ანალიზი

ნაგებობა აგურითაა ნაშენი. აგურის წყობა საშუალებას იძლევა ექსტერიერში გამოისახოს სხვადასხვა არქიტექტურული დეტალი. ტაძარი ისევე, როგორც იოანე ღვთისმეტყველის ტაძარი ქიაჩელის ქუჩაზე, გარედან თეთრადაა შეღებილი, რუსული ტრადიციის კვალდაკვალ. ზომით მცირედ ჩამორჩება იოანე ღვთისმეტყველის რუსულ ტაძარს. გარე სივრცეში, ღვთისმეტყველის ტაძრისგან განსხვავებით, ოთხ იარუსად შეიძლება დაიყოს. პირველი არის ტაძრის ქვედა სართული, რომელიც ამჟამად დამხმარე ნაგებობაა. იგი ერთგვარი კვარცხლბეკია საკუთრივ ტაძრის მთავარი სივრცისათვის. ეს კვარცხლბეკი გრუნტის ფენებშია შედგმული იმგვარად, რომ მისი მხოლოდ ჩრდილოეთი მხარე იკითხება.

ტაძრამდე მისასვლელი გზა ისეა მოწყობილი, რომ ვიწროალმართიანი ქუჩით ავდივართ ასევე ვიწრო კიბეებზე. ტაძრის ქვედა სართულზე დამხმარე სათავსებია მოწყობილი. აქვე შევნიშნავთ, რომ ტაძრის შემოგარენში თავის დროზე დაირგა ოცდაცამეტი კვიპაროსის ხე მაცხოვრის ამქვეყნიური

წლების რაოდენობის აღსანიშნავად.

ტაძრის ქვედა სართულის სიბრტყიდან ვიწრო კიბეებით ავდივართ ტაძრის მთავარ სიბრტყეზე, ჩრდილოეთის კედელთან. ამ სიბრტყეზე შეუძლებელია ტაძრის ირგვლივ შემოვლა, რადგან როგორც აღინიშნა, ბუნებრივი ლანდშაფტი არ იძლევა ამის საშუალებას. ქვედა სართული შედგმულია კლდეში, ხოლო პირველი სართულის დონეზე, სადაც მთავარი სიბრტყეა, ეზო ტაძარს სამი მხრიდან აკრავს.

ტაძარს ოთხი შესასვლელი აქვს, ორი ჩრდილოეთის და ორიც სამხრეთის მხრიდან. ისინი გეგმაში გრძივი, ცენტრალური ღერძის მიმართ სიმეტრიულადაა განლაგებული. ოთხივე მათგანი ექსტერიერში ერთნაირი პორტიკითაა გამოყოფილი და ქვის მასიური კიბეებით ემყარება ეზოს სივრცეს. ოთხივე პორტიკს აქვს ქვის კუბებზე დამყარებული მსხლის ფორმის ბალასინები. ამგვარივე მსხლის ფორმის პილასტრებითაა ეს თაღისებრი პორტიკები მიდგმული ტაძრის კედელზე.

ამ ოთხივე შესასვლელში თაღისებრი ღიობია, რომლის ზემოთ მარაოსებრი სარკმელია, საიდანაც ტაძარში შემოდის სინათლე, ამ მარაოსებრი სარკმლების ქვეშ ოთხივე თაღში რკინის კარია.

ამჟამად შესასვლელი სამხრეთ-დასავლეთი კარიდანაა, საიდანაც ვხვდებით ჯერ სტოაში, რომელიც ასევე მრგვალი თაღითაა შემოსაზღვრული, შემდეგ ტაძრის შიგა სივრცეში. სტოასა და შიგა სივრცეს შორის სატრაპეზოს მონაკვეთში არსებულ ორივე კარს ერთნაირი, სიმეტრიული ხის შემინული მარაოსებრი კარი ამშვენებს.

შესასვლელიდან მარცხნივ რკინის ხვეული კიბე ადის პატრონიკესა და კიდევ უფრო ზევით სამრეკლოზე. ასასვლელი კარის გვერდით არის მცირე

სარკმელი, საიდანაც შეიძლება სანთლების, ხატებისა და საეკლესიო წიგნების შექმნა.

აღნიშნული შესასვლელიდან ვხვდებით ტაძრის ე.წ. სატრაპეზოში. როგორც უკვე აღინიშნა, სატრაპეზოს „ხომალდის ფორმის“ რუსული ტაძრების შემთხვევაში ემახიან იმ შიგა, მოგრძო ფორმის სივრცეს, რომელსაც მივყავართ ცენტრალურ კუბთან, რომელიც, თავის მხრივ, გუმბათითაა დაგვირგვინებული.

სატრაპეზოს სიგრძე მიუყვება ორივე მხრიდან ორ-ორი თაღისებრი ფორმის ფართო სარკმლები, რომლებიც ორნამენტული რკინის გისოსებით არის დაცული და მის ქვეშ ასევე მარაოსებრი ფორმის ვიტრაჟული სარკმლებია ჩასმული. სწორედ ამ გრძივი სატრაპეზოს თავზე ცილინდრული კამარის ქვეშაა მოთავსებული პატრონიკე.

ცენტრალური კუბი ერთ დიდ, მთლიან, ხალვათ სივრცეს ქმნის. იგი ოთხივე მხრიდან მაღალი, ორმაგი პერსპექტიული თაღებითაა შემოსაზღვრული. გადასვლა თაღებიდან გუმბათის სივრცეში აფრებით ხორციელდება. გუმბათი შიგა სივრცეში განსხვავებული ფორმისაა, ვიდრე ეს რუსულ ტაძრებს ახასიათებს. ამ შემთხვევაში გუმბათი ბიზანტიურ ტაძრებთან მსგავსებას ავლენს და გუმბათის ყელის გარეშე უკავშირდება პანდატივებს. გუმბათს სფერული ფორმა აქვს და მასში რვა თაღისებრი სარკმელია გაჭრილი.

გუმბათქვეშა სივრცე სავსეა შუქით, რომელიც შემოდის როგორც გუმბათის აღნიშნული სარკმლებიდან, ისე ჩრდილოეთისა და სამხრეთის თაღების ქვეშ არსებული სარკმლებიდანაც. ცენტრალური კუბის ორივე მხარეს არსებული კარის მარაოსებრი სარკმლის თავზე, მთავარი თაღის, ზაკომარას ქვეშ

მცირე თაღისებრი სარკმლებია გამოჭრილი. ზუსტად იმეორებს იმ ვიტრაჟულ ფორმას, რომელიც შეგვხვდა გრძივ სატრაპეზოში. სადამოს საათებში ტაძარი ნათდება გუმბათიდან ჩამოშვებული დიდი ქორკანდელით, რომელიც თანამედროვე ფორმისაა, თუმცა არ ქმნის დისონანსს ინტერიერში. ქორკანდელი ჩამოშვებულია გუმბათის ცენტრიდან იქ, სადაც „ჯვრის ამაღლების“ ფრესკული კომპოზიციისაა გამოსახული.

საკურთხევლის წინ არსებული სამსაფეხურიანი ოვალური ამბიონი რკინის ჭვირული მოაჯირით არის გამიჯნული ძირითადი სივრცისგან. საკურთხეველს ამკობს სამიარუსიანი, ოქროსფერი იკონოსტასი, რომელიც თაღის, ზაკომარას მთელ სიმაღლეს წვდება.

იკონოსტასის პირველ იარუსზე ტრადიციულად განლაგებულია მაცხოვრისა და ღვთისმშობლის ხატები და ასევე იმ წმინდანის ხატი, რომელსაც ტაძარი ეძღვნება – წმ. მიხეილ ტვერელის.

ცენტრში აღსავლის კარზე მედალიონებში ჩასმული ხატების გამოსახულებებია და ტრადიციულად ხარების ანგელოზი. აღსავლის კარის თავზე, როგორც წესი, ზიარების კომპოზიციისაა, მის ქვემოთ კი – რელიეფურადაა გამოსახული ოქროსფერი მტრედი სხივებით.

მეორე იარუსზე სახარებისეული სიუჟეტები და წმინდა დღესასწაულების სცენებია, ხოლო მესამე იარუსზე სამ-სამად დაჯგუფებული ათთორმეტი მოციქულის გამოსახულებებია. ცენტრში აღსაყდრებული მაცხოვარია, ხოლო იკონოსტასს წესისამებრ აგვირგვინებს ჯვარი.

ტაძრის ინტერიერი აქამდე მოხატული არ ყოფილა. მისი კედლები ქვედა რეგისტრში შეღებილია თბილი ნარინჯისფერით, ხოლო ზედა რეგისტრში

– თეთრი ფერით. ფრესკების არარსებობის გამო, ტაძრის ინტერიერში ხატები განთავსებული იყო კიოტებში.

ყველაზე საყურადღებოა ის ხატი, რომელიც რუსეთის იმპერატორმა ნიკოლოზ მეორემ შესწირა ტაძარს 1914 წელს. ეს გახლავთ ივერიის ღვთისმშობლის ხატი, რომელიც ჯერ ვერცხლის ჭედურ პერანგში იყო ჩასმული, ხოლო შემდგომ – ხის კიოტში.

ასევე კიოტებშია ჩაბრძანებული წმ. მიხეილ ტვერელისა და მისი მეუღლე ანა კამინსკაიას ხატი. ტაძრის განსაკუთრებულ სიწმინდეს წარმოადგენს ლუსკუმი, რომელშიც წმ. მიხეილ ტვერელის წმინდა ნაწილია ჩაბრძანებული და მისივე ხატია გამოსახული. ლუსკუმას გარედან „სტაროსლავიანურ“ რუსული ასოებით შესრულებული წარწერა აქვს. ეს წმინდა ნაწილები ტვერელის ლავრიდანაა ჩამობრძანებული.

საინტერესოა ის ფაქტი, რომ დღეის მდგომარეობით ტაძარში ფრესკული მოხატულობები სრულდება. ამ ხატწერას ასრულებს ტაძრის წინამძღვარი, მამა ალექსანდრე ჩახვაშვილი. საკურთხევლის აფსიდში ვედრების კომპოზიციისაა წარმოდგენილი, შუაში უფალი იესო ქრისტე და მის ორივე მხარეს – წმ. ღვთისმშობელი და წმ. იოანე მახარობელი, თუმცა ეს კომპოზიცია ტაძრის სივრციდან არ იკითხება. მას ეფარება რუსული წესისამებრ აღმართული იკონოსტასი, რომელიც მთელ გუმბათისქვეშა თაღის სიმაღლეს სწვდება.

გუმბათის სივრცეში ჯვრის ამაღლების კომპოზიციისაა ლურჯი ლაჟვარდის ფონზე, ოთხი ზეციური ანგელოზის და წრეში ჩაწერილი ჯვრის გამოსახულებით.

შესასვლელში, აღმოსავლეთის კედელზე ღვთისმშობლის მიძინების კომპოზიციისაა შესრულებული. შესასვლელის პირდაპირ, სატრაპეზოს კედელზე

წმ. მეფე მირიანის და წმ. დედოფალ ნანას გამოსახულებებია მთელი სიმაღლით, ჯერჯერობით გრაფიკული კონტურით. მათ გვერდით, უკვე დასრულებული სახით, წმ. მეფე დავით აღმაშენებლის ფრესკაა. ეს ფრესკა ანალოგია გელათის საქტიტორო გამოსახულებისა, თუმცა გელათის ფრესკისგან განსხვავებით, ალბათ მოსახატი სივრცის სიმცირიდან გამომდინარე, წმინდა მეფეს ხელში არა ტაძრის მაკეტი, არამედ გრაგნილზე შესრულებული ტაძრის გეგმა უჭირავს. მის მოპირდაპირე კედელზე თამარ მეფის გამოსახულებაა, რომელიც ბეთანიის ფრესკის ანალოგია, მხოლოდ ამ შემთხვევაში ვედრების კომპოზიცია ტაძრის საკურთხევლისკენაა მიმართული. მის გვერდზე წმინდანების გამოსახულებები ჯერჯერობით გრაფიკული კონტურის სახითაა.

დასკვნა

ტაძარი ზომით დიდი ტაძრების რიგს განეკუთვნება. იერით არის ცალსახად რუსული სტილის,

კომპოზიციურად თვითმყოფადი და დახვეწილი. მართალია, ტაძარს ჰყავს არა მხოლოდ ქართულენოვანი, არამედ რუსულენოვანი მრევლიც, მაგრამ წირვა-ლოცვა ქართულ ენაზე მიმდინარეობს. ასევე ქართულ ენაზე სრულდება გალობა. ტაძრის ინტერიერი ქართულ იერს იძენს. ექსტერიერი, ზოგიერთი რუსული ტაძრისაგან განსხვავებით, გადაკეთდა და ავთენტურია იმ იერისა, რომელიც აშენებისას ჰქონდა. ის ჩანაფიქრი, რომ რუსული ტაძარი რუსულ ტრადიციებს დაამკვიდრებდა იმპერიის ტერიტორიაზე საქართველოს შემთხვევაში ვერ განხორციელდა. სახეზეა ფაქტი, რომ შენარჩუნებულია არქიტექტურული იერი, ხოლო ინტერიერში ქართული ხატებია და ღვთისმსახურება ქართულად აღსრულება! წმინდანს კი ვის სახელზეცაა ტაძარი ნაკურთხი, საკადრისი პატივი მიეგო წმინდანების ზეციურ სამყოფელში ზეციურ იერარქიაში კი ეროვნულობა არ არსებობს და ყოველი ლოცვა და წმინდა ლიტურგია ყველა მოხსენიებულისთვის თანაბრად აღველინება.

ლიტერატურა

1. Eremina T.S. The Russian Orthodox temple: History. Symbolism. Traditions. M.: Progress-Traditsiia. 2002, 160 p. (in Russian).
2. Newspaper “The Caucasian Herald”. 25 february, 1913. (in Georgian).
3. URL: <http://www.orthodoxy.ge/tsnobarebi/tadzrebi/tvereli.htm> (in Georgian).

UDC 72

SCOPUS CODE 2216

The Church of St. Michael of Tver in Tbilisi

Diana Gratiashvili Department of Architecture Basics and Theory, Georgian Technical University, 68^a M. Kostava str., 0160 Tbilisi, Georgia
E-mail: diana.masw@gmail.com

Natia Asatiani Department of Basics of Architecture, Georgian Technical University, 68^a M. Kostava str., 0160 Tbilisi, Georgia
E-mail: natia57natia@gmail.com

Reviewers:

M. Dzidziguri, Professor, Faculty of Architecture, Urban Planning and Design, GTU
E-mail: maia.dzidziguri@yahoo.com

M. Tevzadze, Doctor of Arts, Literary Editor, Shota Rustaveli Professional State Drama Theatre.
E-mail: m_tevzadze@mail.ru

Abstract. The Church of St. Michael of Tver is an example of Russian church architecture in Georgian space. The temple was built in 1911-1913, financed by Russian donors, Countess Elizaveta Andreevna, Vorontsova-Dashkova, and the King's governor in the Caucasus, Illarion Vorontsov-Dashkova. The temple, built on the slope of Mtatsminda, was supposed to be another "Russian" accent, as opposed to the Georgian church of Mamadaviti (1859–1871).

As indicated in the encyclopedic reference book of Tbilisi, according to the plan of Tbilisi in 1903-1904, this place is called "woman's meadow". The construction of the road to the church was completed at the expense of the personal funds of Countess Elizabeth Andreevna, Countess Vorontsova-Dashkova, and was later renamed "Elizabeth Avenue" in honor of the wife of the King's governor. The frescoes on the walls of the temple with the images of Georgian saints are being written by the current Dean.

Key words: Architecture; dome; kokoshnick; Michael of Tver; Russian church architecture; the Vorontsov-Dashkovs.

UDC 72

SCOPUS CODE 2216

Церковь Михаила Тверского в Тбилиси

Диана Гратишвили Департамент архитектурного планирования и урбанистики, Грузинский технический университет, Грузия, 0160, Тбилиси, ул. М. Костава, 68^ა
E-mail: diana.masw@gmail.com

ნათია ასათიანი Департамент архитектурных основ и теории, Грузинский технический университет, Грузия, 0160, Тбилиси, ул. М. Костава, 68^ა
E-mail: natia57natia@gmail.com

Рецензенты:

М. Дзидзигური, профессор факультета архитектуры, урбанистики и дизайна ГТУ

E-mail: maia.dzidziguri@yahoo.com

М. Тевзадзе, доктор искусствоведения, литературный редактор государственного драматического профессионального театра им. Руставели

E-mail: m_tevzadze@mail.ru

Аннотация. Церковь Св. Михаила Тверского – пример русской церковной архитектуры в грузинском пространстве. Храм был построен в 1911-1913 годах. Не случайно в этом месте велось строительство, финансируемое российскими донорами графини Елизаветы Андреевны, графини Воронцовой-Дашковой и царского наместника на Кавказе Иллариона Воронцова-Дашкова. Храм, возведенный на склоне Мтацминда, должен был стать еще одним «русским» акцентом в противовес грузинской церкви Мамадавити (1859–1871).

Как указывается в энциклопедическом справочнике Тбилиси, по плану Тбилиси 1903-1904 годов это место называется "бабьин луг". Строительство дороги к церкви было завершено за счет личных средств графини Елизаветы Андреевны, графини Воронцовой-Дашковой, и позднее было переименовано в "Елизаветинскую авеню" в честь жены царского наместника. Фрески на стенах храма с изображением грузинских святых пишутся действующим главой церкви.

Ключевые слова: русская церковная архитектура, Михаил Тверской, купол, кокошники, Воронцовы-Дашковы.

განხილვის თარიღი 29.06.2019

შემოსვლის თარიღი 30.06.2019

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 08.07.2020